

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ВІННИЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ МИХАЙЛА КОЦЮБИНСЬКОГО**

Бондар Наталія Дмитрівна

УДК 378:658:338.48:009(043.3)

**ФОРМУВАННЯ КЛЮЧОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ
МАЙБУТНІХ МЕНЕДЖЕРІВ СФЕРИ ТУРИЗМУ
В ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ГУМАНІТАРНИХ ДИСЦИПЛІН**

13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Автореферат

**дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук**

Вінниця – 2016

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у Вінницькому державному педагогічному університеті імені Михайла Коцюбинського, м. Вінниця.

Науковий керівник: доктор педагогічних наук, професор
Коломієць Алла Миколаївна,
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, завідувач кафедри математики та методики навчання математики, м. Вінниця.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
Лозовецька Валентина Терентіївна,
Інститут професійно-технічної освіти НАПН України, головний науковий співробітник лабораторії професійної кар'єри, м. Київ;

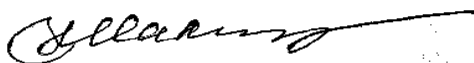
кандидат педагогічних наук, доцент
Земліна Юлія Володимирівна,
Київський університет туризму, економіки і права, завідувач відділу профорієнтаційної роботи, практики та працевлаштування випускників, м. Київ.

Захист відбудеться «27» вересня 2016 р. о 15.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 05.053.01 у Вінницькому державному педагогічному університеті імені Михайла Коцюбинського за адресою: 21001, м. Вінниця, вул. Острозького, 32, корп. № 2, зала засідань.

Із дисертацією можна ознайомитися на сайті <http://www.vspu.edu.ua/> та в бібліотеці Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (21001, м. Вінниця, вул. Острозького, 32)

Автореферат розісланий «26» серпня 2016 р.

**В.о. ученого секретаря
спеціалізованої вченої ради**

В.І. Шахов

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Поглиблення інтеграційних процесів на європейському континенті, розширення географії туристичних центрів і маршрутів у глобалізованому соціально-економічному просторі, зростання привабливості України для іноземних туристів роблять актуальним завдання подальшого розвитку вітчизняної галузі туристичних послуг. Успіх реалізації цього завдання значною мірою визначається якістю теоретичної та практичної підготовки фахівців туристичної сфери, зокрема їхньою здатністю діяти в багатомовному та багатоформатному, з точки зору поширення інформації, середовищі.

Підготовка фахівців для сфери туризму є важливою складовою сучасної системи професійної освіти, концептуальні положення якої висвітлені в Конституції України, в законах України «Про освіту», «Про вищу освіту», «Про туризм», Національній доктрині розвитку освіти, Державній національній програмі «Освіта» («Україна XXI століття») і в «Концепції Державної цільової програми розвитку туризму та курортів на період до 2015 року».

Одним із важливих завдань сьогодення є підготовка фахівців нового профілю – менеджерів туризму та готельного господарства, які мають ключові компетентності, сформовані на високому рівні; здатні до постійного поповнення й оновлення знань; досконало володіють іноземними мовами на рівні, який достатній для здійснення якісного професійного іншомовного спілкування.

Професійна діяльність менеджерів туризму підпорядкована особливостям цієї сфери в інформаційному суспільстві та вимогам ринку праці. Вивчення проблеми формування ключових компетентностей майбутніх менеджерів сфери туризму в процесі вивчення гуманітарних дисциплін дає можливість виявити суперечності між: зростанням обсягів знань, вмінь і навичок, що необхідні сучасному фахівцю сфери туризму, та недостатньою модернізацією, сталими формами і терміном гуманітарної підготовки студентів у ВНЗ; новою структурою народного господарства, зумовленою інформатизацією суспільства, і рівнем професійної компетентності фахівців сфери туризму. Тому дослідження щодо формування ключових компетентностей майбутніх менеджерів сфери туризму в процесі вивчення гуманітарних дисциплін є актуальним.

У науково-педагогічній літературі висвітлені окремі аспекти досліджуваної проблеми, а саме: з основ професійної педагогіки (А. Алексюк, Р. Гуревич, І. Зязюн, В. Кремень, Н. Мойсеюк, Н. Ничкало, С. Сисоєва, Г. Тарасенко, В. Шахов); запровадження компетентнісного підходу в сучасній освіті (О. Овчарук, О. Пометун, О. Савченко); організації туризму (В. Азар, Є. Бірюков, Є. Красюк, О. Любіцева, В. Пазенок, Л. Сакун); забезпечення туристичної галузі кадрами (М. Галицька, Л. Грибова, І. Кухта, Л. Поважна, Г. Цехмістрова, Н. Фоменко); підготовки менеджерів (Н. Добровольська, Н. Замкова, Т. Кудрявцева, В. Лівенцова, Д. Цодікова); практичної підготовки фахівців (Л. Волкова, Л. Долинська, Л. Кравченко), гуманітарної підготовки фахівців з туризму (Г. Черній); використання у навчанні інформаційних технологій (Н. Баловсяк, А. Гуржій, М. Кадемія, А. Коломієць, В. Кудін, С. Литвинова, Ю. Машбиць); навчання іноземних мов (П. Асоянц, І. Бім, Т. Вакалюк, І. Зимняя, Л. Кнодель); інтеграції в

освіті (Я. Болубаш, С. Гончаренко, В. Олійник, О. Пехота, О. Семенов). Вивчались педагогічні умови організації навчальної практики майбутніх менеджерів туристичної сфери (Н. Хмілярчук), актуалізація ключових компетенцій у складі підвищення кваліфікації педагогів (О. Черепанова) та ін.

Дослідженням проблеми теоретичних і методичних засад професійної підготовки майбутніх фахівців сфери туризму займались В. Лозовецька, В. Полуда, В. Федорченко; організацією навчально-виховного процесу в закладах туристичного спрямування – І. Зорін, В. Квартальнов, Л. Поважна, Н. Фоменко, Г. Цехмістрова.

Водночас аналіз психологічної та педагогічної літератури з проблеми дослідження свідчить про те, що, незважаючи на вагомі результати досліджень і чисельні пошуки в напрямі розвитку туристичної освіти, теоретико-методологічні аспекти формування ключових компетентностей майбутніх менеджерів сфери туризму в процесі вивчення гуманітарних дисциплін розглянуто вченими недостатньо.

Важливість і актуальність проблеми, її недостатня теоретична та практична розробленість, а також соціальна значущість якісної гуманітарної підготовки майбутніх фахівців сфери туризму зумовили вибір теми дисертаційного дослідження: **«Формування ключових компетентностей майбутніх менеджерів сфери туризму в процесі вивчення гуманітарних дисциплін»**.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дослідження виконане відповідно до плану науково-дослідних робіт кафедри сучасних європейських мов Вінницького торговельно-економічного інституту Київського національного торговельно-економічного університету «Формування соціокультурних і комунікативних компетенцій працівників підприємств у складі міжнародного концерну» (реєстраційний номер 0113U008202).

Тему дисертації затверджено Вченою радою Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (протокол № 6 від 29.12.2010 р.) й узгоджено в Міжвідомчій раді з координації наукових досліджень з педагогічних і психологічних наук в Україні (протокол № 8 від 25.10.2011 р.).

Мета дослідження полягає у визначенні, науковому обґрунтуванні педагогічних умов формування ключових компетентностей майбутніх менеджерів сфери туризму та експериментальній перевірці ефективності методики їх реалізації в процесі вивчення гуманітарних дисциплін.

Об'єкт дослідження – професійна підготовка майбутніх менеджерів сфери туризму у ВНЗ України.

Предмет дослідження – педагогічні умови формування ключових компетентностей майбутніх менеджерів сфери туризму в процесі вивчення гуманітарних дисциплін.

Гіпотеза дослідження полягає в тому, що ефективно формування ключових компетентностей майбутніх менеджерів сфери туризму можливе в процесі вивчення гуманітарних дисциплін за дотримання таких педагогічних умов:

1) формування позитивної мотивації студентів щодо вивчення гуманітарних дисциплін шляхом професійного спрямування їхнього змісту;

- 2) використання засобів дистанційного навчання для організації самостійної роботи студентів;
- 3) забезпечення проблемного й творчого характеру навчальних завдань шляхом використання веб-квестів;
- 4) розвиток професійно-особистісних якостей студентів засобами ділових ігор.

Для реалізації мети, підтвердження гіпотези відповідно до об'єкта та предмета дослідження ставились такі **завдання**:

1. З'ясувати сутність і визначити структуру професійної компетентності менеджера сфери туризму.
2. Визначити основні ключові компетентності фахівців-практиків туристичної сфери й освітній потенціал гуманітарних дисциплін для їх формування.
3. Розробити критерії та показники оцінювання ключових компетентностей майбутніх менеджерів сфери туризму та визначити рівні їх сформованості.
4. Обґрунтувати педагогічні умови та розробити модель формування ключових компетентностей майбутніх менеджерів сфери туризму й експериментально перевірити ефективність методики реалізації педагогічних умов у процесі вивчення гуманітарних дисциплін.

Методологічну основу дослідження становлять: загальнотеоретичні та методологічні положення наукового пізнання, концептуальні основи філософії освіти, принципи і зміст туристичної освіти; положення про взаємозв'язок і взаємозумовленість ефективності функціонування виробничих систем і професійної підготовки фахівців, загальні дидактичні принципи, психологія особистості і психологія діяльності, компетентнісний, особистісно орієнтований і діяльнісний підходи до розгляду педагогічних об'єктів.

Теоретична основа дослідження ґрунтується на концептуальних наукових положеннях теорії і методики професійної освіти, зокрема: неперервної професійної освіти (В. Андрущенко, С. Гончаренко, Р. Гуревич, А. Лігоцький, Н. Ничкало та ін.); професійно спрямованого навчання (І. Зязюн, М. Кадемія, Г. Тарасенко та ін.); організації навчально-виховного процесу в закладах туристського профілю (Ю. Земліна, І. Зорін, В. Квартальнов, В. Лозовецька, Л. Поважна, В. Полуда, В. Федорченко, Н. Фоменко та ін.); інформатизації освіти (П. Дмитренко, Ю. Пасічник, В. Кухаренко, Ю. Машбиць, А. Хуторський); концепції формування змісту гуманітарних предметів (Г. Балл, Г. Васянович, П. Шляхтун); основних положень теорії міжпредметних зв'язків у цілісному процесі навчання (В. Бондар), застосування компетентнісного підходу у вищій школі (В. Петрук, М. Ковтонюк, О. Матяш, Т. Туркот) та ін.

Методи дослідження. *Теоретичні:* аналіз педагогічної, психологічної та спеціальної літератури з метою обґрунтування моделі та педагогічних умов формування ключових компетентностей майбутніх менеджерів сфери туризму в процесі вивчення гуманітарних дисциплін; узагальнення результатів вітчизняних і зарубіжних досліджень із зазначеної проблеми.

Емпіричні: діагностичні (моніторинг, педагогічне спостереження, бесіди, анкетування, тестування, опитування, аналіз продуктів діяльності студентів, вивчення та узагальнення професійного досвіду формування ключових

компетентностей майбутніх менеджерів сфери туризму в процесі вивчення гуманітарних дисциплін) для встановлення відповідності професійної підготовки майбутніх менеджерів сфери туризму сучасним потребам ринку туристичних послуг, визначення рівня професійної підготовки фахівців сфери туризму; педагогічний експеримент для перевірки ефективності методики реалізації педагогічних умов формування ключових компетентностей майбутніх менеджерів сфери туризму в процесі вивчення гуманітарних дисциплін; методи математичного оброблення кількісних показників для інтерпретації та узагальнення результатів дослідження.

Експериментальна база дослідження. Дослідно-експериментальна робота проводилась у Вінницькому торговельно-економічному інституті Київського національного торговельно-економічного університету, Національному університеті «Львівська політехніка», Національному авіаційному університеті, Національному педагогічному університеті імені М. П. Драгоманова. В експерименті взяли участь 348 студентів і 36 науково-педагогічних працівників.

Наукова новизна й теоретичне значення дослідження полягають у тому, що: *вперше* визначено й теоретично обґрунтовано педагогічні умови формування ключових компетентностей майбутніх менеджерів сфери туризму (формування позитивної мотивації студентів до вивчення гуманітарних дисциплін шляхом професійного спрямування їхнього змісту; використання засобів дистанційного навчання для організації самостійної роботи студентів; забезпечення проблемного й творчого характеру навчальних завдань шляхом використання веб-квестів; розвиток професійно-особистісних якостей студентів засобами ділових ігор); *розроблено* модель формування ключових компетентностей у студентів ВНЗ туристичних напрямів у процесі вивчення дисциплін гуманітарного циклу; *визначено* компоненти (мотиваційно-ціннісний, когнітивний, діяльнісний і особистісний), критерії (позитивна мотивація до вивчення гуманітарних дисциплін, ціннісне ставлення до майбутньої професійної діяльності, повнота засвоєння теоретичних знань із дисциплін гуманітарного циклу, уміння застосовувати отримані знання й навички та особистісні якості необхідні для ефективного виконання майбутньої професійної діяльності) та рівні (початковий, середній, достатній і високий) сформованості ключових компетентностей майбутніх менеджерів сфери туризму; *удосконалено* комплекс методик для оцінювання ефективності формування ключових компетентностей майбутніх менеджерів сфери туризму в процесі вивчення гуманітарних дисциплін; *подальшого розвитку набули* методи й засоби професійної підготовки фахівців сфери туризму.

Практичне значення дослідження полягає у тому, що розроблено та впроваджено дидактичні матеріали і методичні прийоми формування ключових компетентностей майбутніх менеджерів сфери туризму в процесі вивчення гуманітарних дисциплін; укладено методичні рекомендації до практичних занять, що можуть використовуватись у навчальному процесі ВНЗ, котрі готують фахівців туристичної галузі, для підвищення ефективності та якості освіти; розроблено робочу програму з дисципліни «Іноземна мова (за професійним спрямуванням)»; методичні рекомендації «Формування компетентностей менеджерів сфери

туризму»; розроблено навчальний дистанційний курс з дисципліни «Ділова іноземна мова», веб-квести, ділові ігри професійного спрямування.

Основні положення дисертаційного дослідження впроваджено в навчально-виховний процес Вінницького торговельно-економічного інституту Київського національного торговельно-економічного університету (довідка № 01.01-39/4083 від 10.11.2014 р.), Національного університету «Львівська політехніка» (довідка № 67-01-1880 від 06.11.2014 р.), Національного авіаційного університету (довідка № 02/3452 від 18.12.2014 р.), Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова (довідка № 18/2847 від 09.12.2015 р.).

Апробація результатів дослідження. Основні теоретичні, методичні та практичні результати й загальні висновки доповідались і обговорювались на 18 міжнародних науково-практичних конференціях: «Соціально-політичні та гуманітарні виміри європейської інтеграції України» (Вінниця, 2013, 2014, 2015), «Інновації та традиції у сучасній науковій думці» (Київ, 2013), «Розвиток наукових досліджень» (Полтава, 2009, 2010, 2011, 2012), «Наукові дослідження – теорія та експеримент 2010» (Полтава, 2010), «Україна наукова» (Київ, 2010), «Сучасна освіта та інтеграційні процеси: досвід, проблеми, перспективи» (Краматорськ, 2010), «Реформування економічної системи України в контексті міжнародного співробітництва» (Вінниця, 2011), «Сучасна наука в мережі Інтернет» (Київ, 2012), «Інноваційний потенціал соціально-економічного розвитку України в умовах глобалізації» (Вінниця, 2012), «Сучасність, наука, час. Взаємодія та взаємозв'язок» (Київ, 2012), «Модернізація освітнього процесу. Аналіз проблем. Пути їх рішення» (Донецьк, 2013); «Badania naukowe naszych czasów» (Катовіце, 2013); «Naukowa przestrzeń Europy – 2015» (Перемишль, 2015); 1 регіональній науково-практичній конференції студентів магистратури, аспірантів і докторантів «Актуальні проблеми сучасної науки та наукових досліджень» (Вінниця, 2012); 2 науково-методичних конференціях: «Модернізація вищої освіти та проблеми управління якістю підготовки фахівців. Теоретико-методологічні та практичні проблеми підготовки фахівців за ступеневою системою освіти» (Харків, 2010), «Научная индустрия европейского континента – 2011» (Прага, 2011); 1 науково-методичному семінарі «Поєднання інноваційних і традиційних технологій навчання української та іноземних мов як чинник забезпечення дієвості знань» (Харків, 2013), а також на засіданнях і конференціях кафедри педагогіки та інституту магистратури, аспірантури та докторантури Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (2011-2016 рр.).

Публікації. Основні результати дослідження висвітлено у 36 наукових і науково-методичних працях, у тому числі: 9 статей у провідних наукових фахових виданнях, 2 – у закордонних виданнях, 2 брошури з методичними рекомендаціями, 1 робоча програма, 6 статей у збірниках наукових праць, 16 тез у матеріалах конференцій.

Структура дисертації. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, додатків, списку використаних джерел (291 найменування, із яких 19 іноземними мовами). Загальний обсяг роботи

становить 262 сторінки, з яких основного тексту – 176 сторінок, 17 таблиць на 10 сторінках та 12 рисунків на 6 сторінках, 14 додатків на 55 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано вибір теми, її актуальність і доцільність; сформульовано мету, завдання, об'єкт, предмет і гіпотезу дослідження. Охарактеризовано методологічні, теоретичні та нормативно-правові засади наукової роботи; розкрито її наукову новизну, теоретичне й практичне значення, представлено відомості про апробацію та впровадження результатів дослідження.

У першому розділі – **«Теоретичні засади формування ключових компетентностей майбутніх менеджерів сфери туризму»** – викладено результати аналізу сучасного стану розвитку туристичної галузі; здійснено дефінітивний і структурний аналіз ключових компетентностей майбутніх менеджерів сфери туризму; описано освітній потенціал гуманітарних дисциплін у формуванні ключових компетентностей майбутніх фахівців туристичної сфери.

Теоретичний аналіз праць вітчизняних і зарубіжних науковців дозволяє стверджувати, що проблема професійної підготовки фахівців туристичної сфери стала предметом досліджень багатьох учених, які, зокрема, вивчають теоретичні та методичні засади організації навчально-виховного процесу в закладах туристичного профілю (І. Зорін, В. Квартальнов, В. Лозовецька, Л. Поважна, В. Федорченко, Н. Фоменко, Г. Цехмістрова та ін.), проблеми практичної підготовки менеджерів сфери туризму (М. Галицька, Л. Грибова, Н. Хмілярчук), зміст та дидактичні засади додаткової туристичної освіти (Є. Бірюков, Ю. Земліна, І. Кухта, О. Любіцева, В. Новіков, В. Пазенок).

З'ясовано, що базовими поняттями компетентнісного підходу є терміни «компетенція», «компетентність» і «ключові компетентності».

Компетенція в контексті нашої роботи – заздалегідь визначена вимога до освітньої підготовки фахівця, галузь, коло питань, у яких він добре обізнаний.

Компетентність тлумачиться як складна за структурою особистісна якість, що набувається людиною в процесі навчання та практичної діяльності на основі знань, умінь, ставлень, цінностей, досвіду і дає їй змогу визначати та розв'язувати проблеми, притаманні певному колу діяльності, визначає рівень професіоналізму особистості та характеризується мотиваційно-ціннісним, когнітивним, діяльнісним і особистісним компонентами.

Сформульовано визначення «ключові компетентності майбутніх менеджерів сфери туризму» як особистісно-усвідомленої системи надпредметних і міждисциплінарних знань, умінь і навичок, що можуть використовуватися в різних видах туристичної діяльності, під час розв'язання складних завдань у повсякденних, професійних і соціальних ситуаціях.

Узагальнення різних підходів до класифікації ключових компетентностей (І. Єрмаков, О. Овчарук, О. Пошетун, А. Хуторський) і врахування специфіки професійної діяльності фахівців сфери туризму дозволило виокремити такі ключові компетентності майбутніх менеджерів сфери туризму: *навчально-пізнавальна* (вмотивованість, здатність до інтелектуальної діяльності, вміння ставити цілі та

досягати їх, розв'язувати проблемні ситуації, здобувати знання з різних джерел), *загальнокультурна* (усвідомлення цінностей загальної культури, уміння користуватися рідною та іноземними мовами, здатність толерантно відноситись до різних культур), *інформаційна* (здатність орієнтуватися в інформаційному просторі, одержувати інформацію та оперувати нею відповідно до власних потреб і вимог сучасного високотехнологічного суспільства), *комунікативна* (здатність використовувати внутрішні ресурси, необхідні для побудови ефективної комунікації, уміння орієнтуватися у різноманітних ситуаціях спілкування, заснованому на знаннях і життєвому досвіді індивіда, уміння співпрацювати), *соціальна* (здатність орієнтуватися в постійно мінливих соціальних умовах та ефективно взаємодіяти з соціальним середовищем), *підприємницька* (здатність організовувати власну трудову підприємницьку діяльність, працю колективу, уміння орієнтуватися в нормах і етиці трудових відносин, наполегливість при виконанні різних видів діяльності).

Комплекс ключових компетентностей є складником ієрархічної структури *професійної компетентності* майбутнього менеджера сфери туризму, що включає рівень оволодіння професійними знаннями, уміннями та навичками і передбачає здатність фахівця приймати ефективні рішення в процесі здійснення професійної діяльності.

На основі аналізу наукових праць, присвячених дослідженню проблем гуманітарної підготовки фахівців (Г. Балл, Г. Васянович, Д. Константиновський, А. Сущенко, П. Шляхтун), визначено, що дисципліни гуманітарного циклу («Іноземна мова (за професійним спрямуванням)», «Ділова іноземна мова», «Історія України», «Психологія», «Друга іноземна мова», «Історія української культури», «Філософія», «Українська мова (за професійним спрямуванням)») спрямовані на підготовку майбутніх фахівців за такими напрямками: світоглядно-філософським, соціально-політичним, соціологічним, історичним, культурологічним, філологічним, етичним і естетичним, українознавчим, психолого-педагогічним. Проте важливим є те, що процес навчання дисциплін гуманітарного циклу дозволяє формувати студента не як «вузького» фахівця, який виконує призначені йому функції, що приводить до стандартизації особистості, а як багатогранну гармонійну особистість, здатну розкрити й реалізувати власний потенціал.

У другому розділі – **«Методика реалізації педагогічних умов формування ключових компетентностей майбутніх менеджерів сфери туризму в процесі вивчення гуманітарних дисциплін»** – на основі аналізу психологічної, педагогічної та методичної літератури і досвіду роботи ВНЗ визначено й теоретично обґрунтовано педагогічні умови та побудовано модель формування ключових компетентностей майбутніх менеджерів сфери туризму в процесі вивчення гуманітарних дисциплін.

Визначено компоненти (мотиваційно-ціннісний, когнітивний, діяльнісний та особистісний), критерії (позитивна мотивація до вивчення гуманітарних дисциплін, ціннісне ставлення до майбутньої професійної діяльності, повнота засвоєння теоретичних знань із дисциплін гуманітарного циклу, уміння застосовувати отриманні знання й навички та особистісні якості, необхідні для ефективного виконання майбутньої професійної діяльності).

Показниками цих критеріїв є: сформованість позитивної мотивації до навчально-виховного процесу; сформованість системи особистісних цінностей, що відповідають майбутній професійній діяльності; наявність знань із гуманітарних дисциплін; уміння, навички, необхідні для виконання ефективної професійної діяльності; уміння самостійно контролювати й оцінювати власні досягнення; здатність використовувати внутрішні ресурси, необхідні для виконання майбутньої професійної діяльності; здатність до лідерства, творчого мислення й креативності; наполегливість під час виконання різних видів діяльності.

Нами запропоновані такі характеристики рівнів сформованості ключових компетентностей майбутніх менеджерів сфери туризму: *початковий* (студенти мають низький рівень знань, умінь, навичок з гуманітарних дисциплін, особливо з іноземних мов, необхідних для майбутньої професійної діяльності; мають нестійку мотивацію; відсутній творчий підхід до опанування змісту дисциплін); *середній* (студенти володіють недостатнім рівнем знань, умінь, навичок; усвідомлюючи це, проявляють невпевненість у собі; не мають більшості професійно важливих якостей; не відчують потреби до вдосконалення; не ведуть творчих пошуків; мають певні труднощі, потребують ініціативи та допомоги з боку інших); *достатній* (студенти володіють достатнім рівнем знань, умінь, навичок і мають більшість професійно важливих якостей, виникає позитивна мотивація до вивчення гуманітарних дисциплін; здатні творчо підходити до розв'язання поставлених завдань, уміють будувати бесіду, доводити свою точку зору; виникає прагнення до самостійного пошуку інформації; мають ціннісне ставлення до майбутньої професійної діяльності); *високий* (студенти орієнтуються в постійно мінливих соціальних умовах; мають високий рівень знань, умінь, навичок, що забезпечують ефективно спілкування; здатні одержувати інформацію та оперувати нею відповідно до власних потреб і вимог професії; досконало володіють рідною мовою; виявляють творчі здібності в процесі засвоєння та користування іноземними мовами; оцінюють та аналізують власні професійні можливості; самостійно ставлять освітні цілі й проєктують шляхи їх реалізації; мають стійку професійну мотивацію; усвідомлюють цінність гуманітарної освіти для майбутньої професійної діяльності; активні, креативні, мають творчі здібності).

На основі теоретичного аналізу використаних джерел і власних експериментальних досліджень було розроблено модель реалізації педагогічних умов формування ключових компетентностей майбутніх менеджерів сфери туризму в процесі вивчення гуманітарних дисциплін (рис. 1).

Перша педагогічна умова передбачає *формування позитивної мотивації студентів щодо вивчення гуманітарних дисциплін шляхом професійного спрямування їхнього змісту* в процесі вивчення таких гуманітарних дисциплін, як «Іноземна мова (за професійним спрямуванням)», «Ділова іноземна мова», «Друга іноземна мова», «Українська мова (за професійним спрямуванням)», «Історія України».

У процесі проведення експерименту доведено, що для формування позитивної мотивації студентів до вивчення гуманітарних дисциплін слугує метод проєктів.

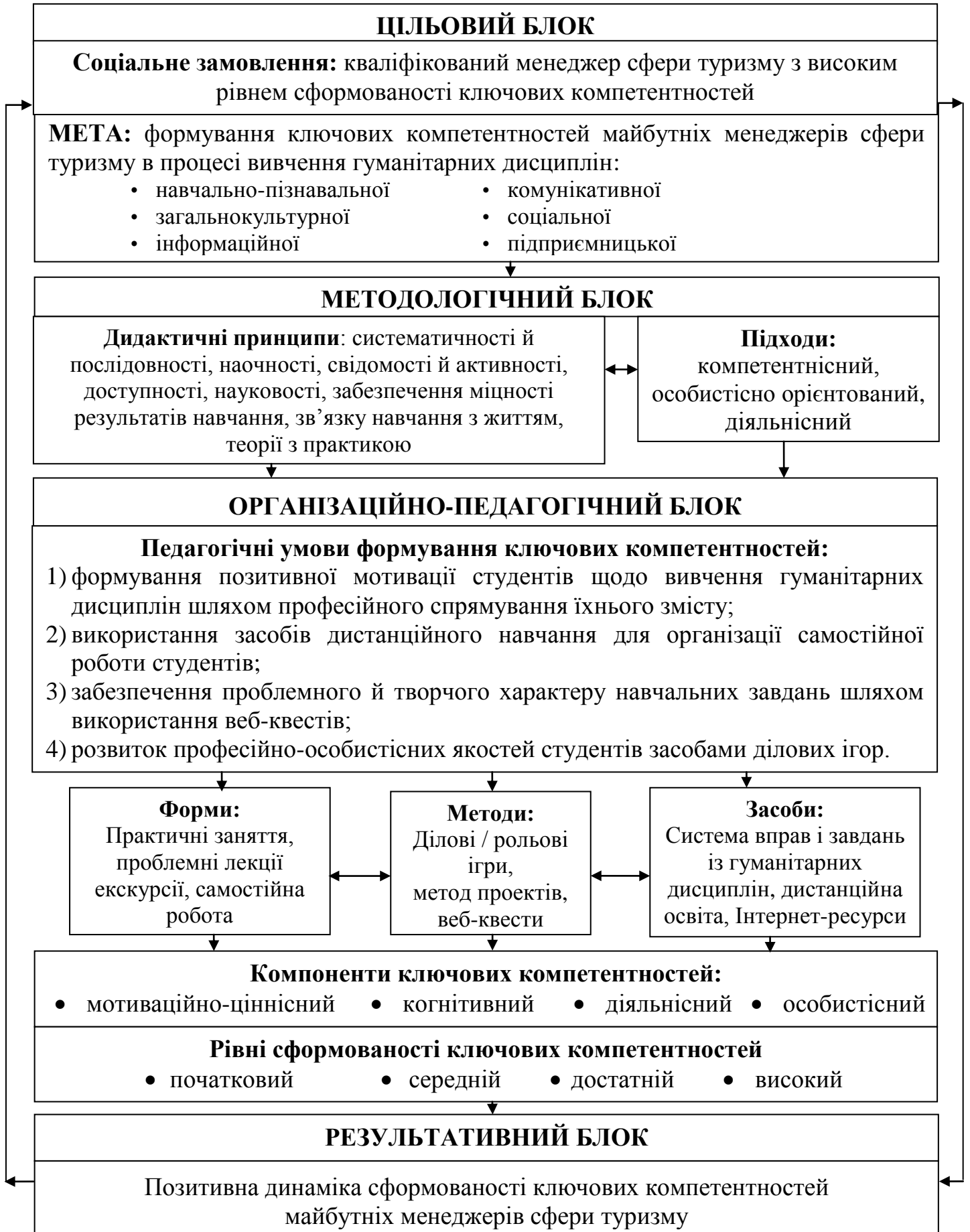

Рис. 1. Модель формування ключових компетентностей майбутніх менеджерів сфери туризму в процесі вивчення гуманітарних дисциплін

Реалізація першої педагогічної умови здійснювалась на основі створення дослідницьких, творчих, інформаційних проектів. В процесі роботи розроблено проекти-екскурсії іноземною (англійською) та українською мовами. Основним засобом формування позитивної мотивації визнано систему вправ і завдань, характерних для сфери туризму.

Друга педагогічна умова – *використання засобів дистанційного навчання для організації самостійної роботи студентів* – передбачала формування навчально-пізнавальної, загальнокультурної, інформаційної, комунікативної, соціальної та підприємницької компетентностей в процесі викладання гуманітарних дисциплін шляхом самостійного виконання різноманітних завдань.

Для виконання самостійної роботи було розроблено навчальний дистанційний курс «Ділова іноземна мова» на базі Інтернет-платформи Moodle. Визначено, що за допомогою дистанційного курсу відбувається ефективна взаємодія студентів і викладача, а саме: студенти мають змогу переглядати весь матеріал, котрий пропонується викладачем на лекційних і практичних заняттях упродовж усього навчання; виконувати домашнє завдання та здійснювати самостійне опрацювання навчального матеріалу; відпрацьовувати пропущені заняття.

Третя педагогічна умова – *забезпечення проблемного й творчого характеру навчальних завдань шляхом використання веб-квестів* – передбачає використання ресурсів мережі Інтернет для формування ключових компетентностей майбутніх менеджерів сфери туризму.

Узагальнення розроблених підходів до організації та будови веб-квестів дозволило визначити найбільш оптимальну структуру професійно орієнтованих веб-квестів: 1. Вступ. 2. Завдання. 3. Ресурси (посилання). 4. Процес виконання. 5. Оцінювання. 6. Висновок. 7. Сторінка викладача.

Розроблено й апробовано веб-квести з гуманітарних дисциплін, метою яких є забезпечення ефективного засвоєння користувачами базової термінології і понятійного апарату гуманітарної та туристичної сфери, а також формування ключових компетентностей на їх основі.

Четверта педагогічна умова – *розвиток професійно-особистісних якостей студентів засобами ділових ігор* – передбачає використання ділових ігор для формування ключових компетентностей у процесі вивчення гуманітарних дисциплін. Під час дослідження було розроблено й апробовано ділові ігри відповідно до професійно зорієнтованих тем, а саме: «Категорії готелів. Обслуговування готелів», «Влаштування на роботу», «Запрошення до ресторану», «Роз'яснення меню», «Замовлення квитків», «Вирішення проблем щодо скарг клієнтів», «Транспорт у туризмі» та ін. Доведено, що ділові ігри знижують тривожність, адже студент перестає функціонувати у мовленнєвій ситуації як об'єкт навчання. Беручи участь у діловій грі, він є суб'єктом комунікації, що актуалізує бажання студента адекватно сприймати змодельовану ситуацію.

У третьому розділі – **«Експериментальна перевірка ефективності методики реалізації педагогічних умов формування ключових компетентностей майбутніх менеджерів сфери туризму»** – описано організацію дослідно-

експериментальної роботи та проведено узагальнення результатів педагогічного експерименту.

Дослідно-експериментальна робота проводилась на базі Вінницького торговельно-економічного інституту Київського національного торговельно-економічного університету, Національного університету «Львівська політехніка», Національного авіаційного університету та Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова впродовж 2011-2015 рр. Загалом у процесі дослідження на різних його етапах взяли участь 348 студентів, 36 викладачів.

Вивчення мотиваційної сфери показало, що в студентів ЕГ значно зросли такі пізнавальні мотиви: здатність до відкриття нового в процесі вивчення гуманітарних дисциплін; інтерес до гуманітарних знань, процесу пізнання; відповідальність за результати наукової творчості, що забезпечило зростання професійних мотивів: професійне зростання, саморозвиток; відповідальність за результати професійної діяльності. Для визначення ефективності впливу педагогічних умов на рівень засвоєння теоретичних знань (когнітивний компонент) із дисциплін гуманітарного циклу проведено тестування й здійснено порівняльний аналіз числових значень показників сформованості ключових компетентностей студентів ЕГ і КГ. Для виявлення сформованості вмінь застосовувати одержані знання й навички (діяльнісний компонент) та особистісних якостей, необхідних для ефективного виконання майбутньої професійної діяльності (особистісний компонент), проведено анкетування студентів ЕГ і КГ.

Аналіз результатів засвідчив суттєве зростання (порівняно з даними, що одержані на початку експерименту) відсотка студентів із високим і достатнім рівнем набутих умінь і навичок в ЕГ (на 14,2% та 6,8%), що в порівнянні з КГ більше на 1,4% та 9,6 %; із високим і достатнім рівнем особистісних якостей в ЕГ (на 9,1% та 6,8%), що в порівнянні з КГ більше на 2,1% та 5,6%.

За загальною сумою набраних балів визначали рівень сформованості ключових компетентностей кожного студента. Результати розподілу студентів за рівнями сформованості ключових компетентностей представлено на гістограмі (рис. 2).

Як видно з гістограми, позитивна динаміка спостерігається за рахунок збільшення кількості студентів з високим рівнем (в ЕГ з 9,1% до 19,9%, а в КГ з 8,1% до 16,3%) і достатнім рівнем (в ЕГ з 40,9% до 48,9%, у КГ з 38,9% до 40,3%) ключових компетентностей, тобто в ЕГ позитивна динаміка виразніша.

Отже, можна зробити висновок, що запропоновані педагогічні умови є ефективними у формуванні ключових компетентностей майбутніх менеджерів сфери туризму в процесі вивчення гуманітарних дисциплін.

Достовірність результатів експерименту перевірялась за допомогою статистичного t-критерію розподілу Стюдента. Результати формувального етапу експерименту дають можливість констатувати позитивні зміни сформованості ключових компетентностей у студентів ЕГ. Проведене дослідження підтверджує висунуту гіпотезу, що формування ключових компетентностей майбутніх менеджерів сфери туризму буде ефективним завдяки реалізації в процесі вивчення гуманітарних дисциплін запропонованих педагогічних умов.

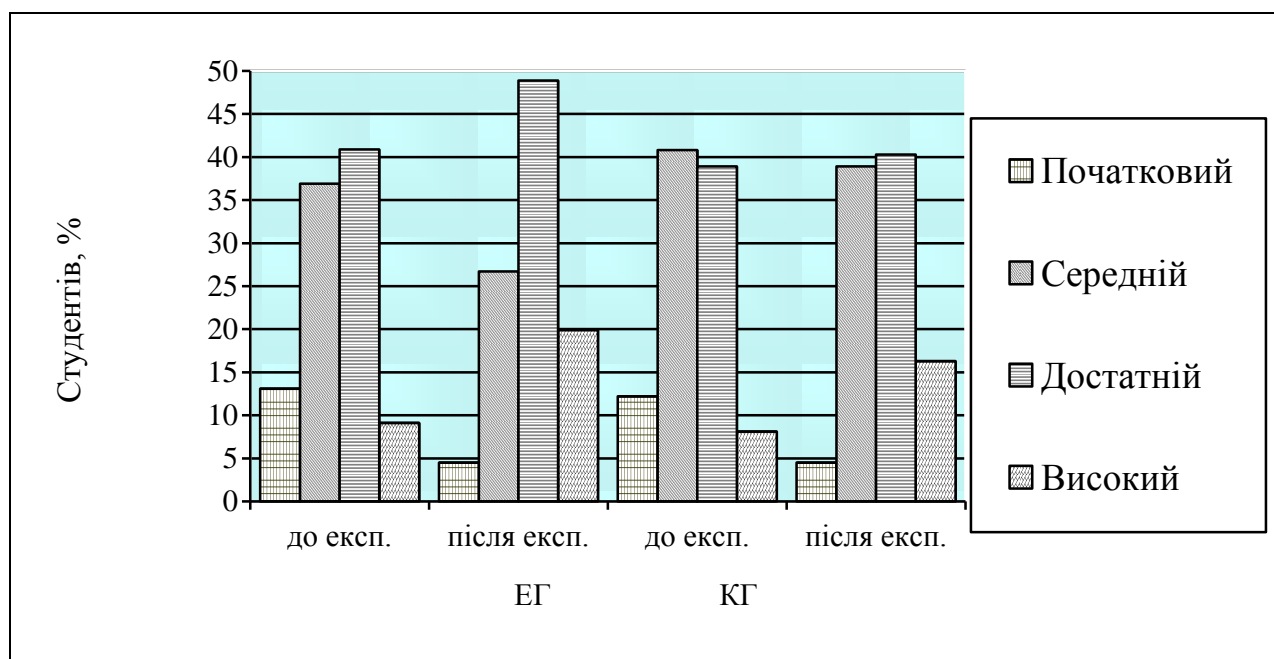

Рис. 2. Гістограма розподілу студентів за рівнями сформованості ключових компетентностей.

ВИСНОВКИ

1. На основі аналізу психологічної, педагогічної літератури та практичного досвіду підготовки менеджерів сфери туризму зроблено висновок, що потреба туристичної галузі в творчій особистості, компетентному фахівцеві з постійним прагненням до самовдосконалення – надзвичайно висока, тому основними завданнями туристської освіти є: якісне підвищення фахової підготовки в умовах неперервної освіти; забезпечення всебічного розвитку особистості майбутнього менеджера сфери туризму; формування вміння майбутніх фахівців здійснювати міжкультурну комунікацію з представниками інших народів і націй.

Визначено, що професійна компетентність майбутнього менеджера сфери туризму є інтегративною якістю, що включає в себе рівень оволодіння професійними знаннями, вміннями, навичками і розглядається як процес здійснення суб'єктом свідомого управління своєю діяльністю та поведінкою відповідно до загальнолюдських ціннісних орієнтацій.

Виявлено, що структура професійної компетентності фахівця складається з *мотиваційно-ціннісного* (намір реалізувати здобуті знання та навички, ціннісне ставлення студента до майбутньої професійної діяльності), *когнітивного* (знання), *діяльнісного* (здатність виконувати професійні дії, вміння застосовувати отримані знання) та *особистісного* (особистісні якості, необхідні для ефективного виконання майбутньої професійної діяльності) компонентів.

2. На основі врахування різних точок зору науковців щодо трактування поняття ключових компетентностей ми дійшли висновку, що в контексті цього дослідження – це система суспільно визнаних знань, умінь, навичок, цінностей і особистісних якостей майбутніх менеджерів сфери туризму, що забезпечують успішну діяльність у професійній сфері.

У дисертаційному дослідженні визначено, що процес навчання дисциплін гуманітарного циклу («Іноземна мова (за професійним спрямуванням)», «Ділова іноземна мова», «Історія України», «Психологія», «Друга іноземна мова», «Історія української культури», «Філософія», «Українська мова (за професійним спрямуванням)») передбачає засвоєння наукових знань про суспільство, людину, її природу, можливості її розвитку і саморозвитку, місце і роль особистості в суспільстві й суттєво впливає на формування ключових компетентностей майбутніх менеджерів сфери туризму, а саме: навчально-пізнавальної, загальнокультурної, інформаційної, комунікативної, соціальної та підприємницької.

3. Відповідно до визначених компонентів структури компетентності виокремлено критерії сформованості ключових компетентностей майбутніх менеджерів сфери туризму в процесі вивчення гуманітарних дисциплін (позитивна мотивація до вивчення гуманітарних дисциплін, ціннісне ставлення до майбутньої професійної діяльності, повнота засвоєння теоретичних знань із дисциплін гуманітарного циклу, вміння застосовувати одержані знання, навички та особистісні якості, необхідні для ефективного виконання майбутньої професійної діяльності).

Показниками цих критеріїв є: сформованість позитивної мотивації до навчально-виховного процесу; сформованість системи особистісних цінностей, що відповідають майбутній професійній діяльності; наявність знань із гуманітарних дисциплін; уміння, навички, необхідні для виконання ефективно професійної діяльності; уміння самостійно контролювати й оцінювати власні досягнення; здатність використовувати внутрішні ресурси, необхідні для виконання майбутньої професійної діяльності; здатність до лідерства, творчого мислення й креативності; наполегливість у процесі виконання різних видів діяльності.

Визначено рівні сформованості ключових компетентностей майбутніх менеджерів сфери туризму (початковий, середній, достатній і високий).

4. Обґрунтовано, що вивчення гуманітарних дисциплін приведе до підвищення ефективності формування ключових компетентностей майбутніх менеджерів сфери туризму, якщо забезпечити реалізацію таких педагогічних умов: формування позитивної мотивації студентів щодо вивчення гуманітарних дисциплін шляхом професійного спрямування їхнього змісту; використання засобів дистанційного навчання для організації самостійної роботи студентів; забезпечення проблемного й творчого характеру навчальних завдань шляхом використання веб-квестів; розвиток професійно-особистісних якостей студентів засобами ділових ігор.

Побудовано модель формування ключових компетентностей майбутніх менеджерів сфери туризму в процесі вивчення гуманітарних дисциплін, структурними елементами-блоками якої є: цільовий; методологічний; організаційно-педагогічний; результативний. Визначено функції та зміст кожного із зазначених блоків моделі.

У дослідженні експериментально перевірено ефективність методики реалізації педагогічних умов. У ЕГ збільшився відсоток студентів з достатнім (на 8%) і високим (на 10,8%) рівнем сформованості ключових компетентностей. Поетапно проведена дослідно-експериментальна робота підтвердила, що вивчення гуманітарних дисциплін формує відповідні ключові компетентності майбутніх

менеджерів сфери туризму: навчально-пізнавальну, загальнокультурну, інформаційну, комунікативну, соціальну та підприємницьку; розвиває творче мислення, допомагає формувати на цій основі мотивацію до навчальної, пізнавальної та професійної діяльності.

Аналіз кількісних і якісних результатів дослідно-експериментальної роботи показав, що вихідна методика є правильною, висунута гіпотеза знайшла своє підтвердження, завдання наукового пошуку вирішені, мета дослідження досягнута. Обґрунтовані теоретичні та практичні висновки мають суттєве значення для підвищення рівня сформованості ключових компетентностей майбутніх менеджерів сфери туризму.

Проведене нами дослідження, звісно, не вичерпує всіх аспектів проблеми формування ключових компетентностей майбутніх менеджерів сфери туризму. Перспективними напрямками наукових пошуків можуть бути: формування ключових компетентностей майбутніх фахівців туристичних спеціальностей в процесі фахової підготовки, формування готовності майбутніх бакалаврів сфери туризму до іншомовного спілкування.

Опубліковані праці, що відображають основні результати дисертації

Статті у наукових фахових виданнях

1. Бондар Н. Д. Методичні основи формування професійно значущих мовних навичок майбутніх фахівців туристичної галузі / Н. Д. Бондар // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми: зб. наук. праць – Випуск 22. – Вінниця : ТОВ «Планер», 2009. – С. 235-238.

2. Бондар Н. Д. Іноземна мова – фахівцям сфери туризму / Н. Д. Бондар // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми: зб. наук. праць – Випуск 23. – Вінниця : ТОВ «Планер», 2010. – С. 383-387.

3. Бондар Н. Д. Іншомовна комунікативна компетенція майбутнього фахівця сфери туризму як педагогічний феномен / Н. Д. Бондар // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету ім. М. Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія: зб. наук. праць. – Випуск 33. / Редкол.: В. І. Шахов (голова) та ін. – Вінниця : ТОВ фірма «Планер», 2010. – С. 193-196.

4. Бондар Н. Д. Вплив інформаційних технологій на підвищення ефективності професійної підготовки фахівців у галузі туризму / Н. Д. Бондар // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету ім. М. Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія: зб. наук. праць. – Випуск 35. / Редкол.: В. І. Шахов (голова) та ін. – Вінниця : ТОВ фірма «Планер», 2011. – С. 190-193.

5. Бондар Н. Д. Роль гуманітарних дисциплін у формуванні ключових компетентностей майбутніх менеджерів сфери туризму / Н. Д. Бондар // Збірник наукових праць Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна». – Хмельницький : ХІСТ, 2012. – № 5. – С. 16-19.

6. Бондар Н. Д. Ключові компетентності майбутніх менеджерів сфери туризму: визначення та структура / Н. Д. Бондар // Сучасні інформаційні технології та

інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми: зб. наук. праць – Випуск 31. / Редкол.: І. А. Зязюн (голова) та ін. – Київ-Вінниця : ТОВ фірма «Планер», 2012. – С. 302-306.

7. Бондар Н. Д. Формування професійної компетентності майбутніх менеджерів сфери туризму як педагогічна проблема / Н. Д. Бондар // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми: зб. наук. праць – Випуск 34. / Редкол.: І. А. Зязюн (голова) та ін. – Київ-Вінниця : ТОВ фірма «Планер», 2013.– С. 218-221.

8. Бондар Н. Д. Методи діагностики ключових компетентностей майбутніх менеджерів сфери туризму / Н. Д. Бондар // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми: зб. наук. праць – Випуск 40. / Редкол.: І. А. Зязюн (голова) та ін. – Київ-Вінниця : ТОВ фірма «Планер», 2014. – С. 168-172.

9. Бондар Н. Д. Роль методу проектів у формуванні ключових компетентностей майбутніх менеджерів сфери туризму / Н. Д. Бондар // Теоретичні питання культури, освіти та виховання: збірник наукових праць. – Випуск 51. / За заг. редакцією проф. Матвієнко О. В., укладач – доц. Кудіна В. В. – К. : Вид. центр КНЛУ, 2015. – С. 83-89.

10. Бондар Н. Д. Специфика формирования ключевых компетентностей будущих менеджеров сферы туризма в процессе изучения гуманитарных дисциплин / Н. Д. Бондар // Наука в центральной России / А. Н. Зазуля, С. А. Нагорнов, И. Г. Голубев [и др.] // Научно-производственный периодический журнал. – Тамбов, 2012. – № 2. – С. 91-96.

11. Бондар Н. Д. Формування мовної компетенції майбутніх менеджерів сфери туризму / Н. Д. Бондар // Zbiór raportów naukowych. «Badania naukowe naszych czasów» – Katowice: Wydawca: Sp. Z.o.o. «Diamond trading tour», 2013. ISBN : 978-83-63620-16-5 (t.3/3). – С. 38-40.

Опубліковані праці апробаційного характеру

12. Бондар Н. Д. Необхідність вивчення гуманітарних дисциплін майбутніми менеджерами сфери туризму / Н. Д. Бондар // Актуальні проблеми сучасної науки та наукових досліджень: зб. наук. пр. – Вип. 1 / редкол.: Р. С. Гуревич (голова) [та ін.]; Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського. – Вінниця : ТОВ «Фірма «Планер», 2012. – С. 303-306.

13. Бондар Н. Д. Перелік та зміст ключових компетентностей майбутніх менеджерів сфери туризму / Н. Д. Бондар // Соціально-політичні та гуманітарні виміри європейської інтеграції України: зб. наук. пр. міжнар. науково-практичної конференції. – Вінниця : Центр підготовки наукових та навчально-методичних видань ВТЕІ КНТЕУ, 2013. – Ч. 2. – С. 119-125.

14. Бондар Н. Д. Актуальність удосконалення іншомовної професійної підготовки майбутніх фахівців сфери туризму / Н. Д. Бондар // Матеріали другої міжнародної наук.-практ. інтернет-конф. – Київ : ТОВ «ТК Меганом», 2013. – Ч. 3. – С. 10-14.

15. Бондар Н. Д. Психолого-педагогічні аспекти професійної освіти в сфері туризму / Н. Д. Бондар // Науковий огляд / Г. І. Башнянин, А. Г. Бабенко, В. О. Корнієнко [та ін.] // Науковий журнал. – 2014. – Т. 2, № 1. – С. 2-6.

16. Бондар Н. Д. Методи навчання у формуванні ключових компетентностей менеджерів туристичної сфери / Н. Д. Бондар // Соціально-політичні, економічні та гуманітарні виміри європейської інтеграції України: зб. наук. пр. II міжнародної наук.-практ. конф. – Вінниця : Центр підготовки навчально-методичних видань ВТЕІ КНТЕУ, 2014. – Ч. 2. – С. 323-328.

17. Бондар Н. Д. Формування професійно значущих мовних навичок майбутніх фахівців туристичної галузі / Н. Д. Бондар // Розвиток наукових досліджень 2009 : Матеріали п'ятої міжнародної наук.-практ. конф. – Полтава : Вид-во «ІнтерГрафіка», 2009. – Т. 9. – С. 32 -34.

18. Бондар Н. Д. Дистанційне навчання іноземній мові / Н. Д. Бондар // Наукові дослідження – теорія та експеримент 2010 : Матеріали шостої міжнародної наук.-практ. конф. – Полтава : Вид-во «ІнтерГрафіка», 2010. – Т. 8. – С. 13-15.

19. Бондар Н. Д. Формування іншомовної комунікативної компетенції майбутніх фахівців туристичної галузі / Н. Д. Бондар // Модернізація вищої освіти та проблеми управління якістю підготовки фахівців. Теоретико-методологічні та практичні проблеми підготовки фахівців за ступеневою системою освіти [Текст] : VIII Всеукраїнська наук.-метод. конф., 23 вересня 2010 р. : [матеріали] / редкол. : О. І. Черевко [та ін.]. – Харків : ХДТУ, 2010. – С. 145-146.

20. Бондар Н. Д. Дистанційне навчання – педагогічна технологія ХХ століття / Н. Д. Бондар // Сучасна освіта та інтеграційні процеси: досвід, проблеми, перспективи // Матеріали Всеукраїнської наук.-метод. конф. 17 листопада 2010 року. Частина II / за заг. ред. С. В. Ковалевського – Краматорськ : ДДМА, 2010. – С. 12-16.

21. Бондар Н. Д. Дистанційна освіта – технологія майбутнього / Н. Д. Бондар // Розвиток наукових досліджень 2010. Матеріали шостої міжнародної наук.-практ. конф., м. Полтава, 22-24 листопада 2010 р. : Полтава : Вид-во «ІнтерГрафіка», 2010. – Т.10. – С. 20-22.

22. Бондар Н. Д. Особливості комунікативного підходу у навчанні іноземній мові / Н. Д. Бондар // Україна наукова // Матеріали сьомої всеукраїнської наук.-практ. конф., м. Київ, 20-22 грудня 2010 р. : Київ ТОВ «ТК Меганом», 2010. – С. 20-21.

23. Бондар Н. Д. Проблема формування комунікативної компетенції у майбутніх фахівців сфери туризму / Н. Д. Бондар // Реформування економічної системи України в контексті міжнародного співробітництва: зб. наук. праць Міжнародної наук.-практ. конф. – Вінниця : Центр підготовки наукових та навчально-методичних видань ВТЕІ КНТЕУ, 21 квітня 2011. – Ч.1. – С. 409-411.

24. Бондар Н. Д. Methods of Teaching English / Н. Д. Бондар // Розвиток наукових досліджень 2011 : Матеріали сьомої міжнародної наук.-практ. конф., м. Полтава, 28-30 листопада 2011 р. : – Полтава : Вид-во «ІнтерГрафіка», 2011. – Т.6. – С. 21-23.

25. Бондар Н. Д. Сутність і зміст поняття «комунікативна компетенція майбутнього фахівця туристичної сфери» / Н. Д. Бондар // Матеріали VII

міжнародної наук.-практ. конф. «Научная индустрия европейского континента – 2011». – Т. 15. Педагогіка: Прага. 27 листопада – 05 грудня. Вид-во «Освіта і наука». – С. 36-39.

26. Бондар Н. Д. Вплив гуманітарних дисциплін на формування ключових компетентностей майбутніх фахівців туристичної сфери / Н. Д. Бондар // Матеріали VIII міжнародної наук.-практ. інтернет-конф. «Сучасна наука в мережі Інтернет», 24-26 лютого 2012 р. : Київ ТОВ «ТК Меганом», 2012. – С. 33-35.

27. Бондар Н. Д. Компетентнісний підхід при навчанні дисциплін гуманітарного циклу майбутніх менеджерів туристичної сфери / Н. Д. Бондар // Інноваційний потенціал соціально-економічного розвитку України в умовах глобалізації : зб. наук. праць Міжнародної наук.-практ. конф. – Вінниця : Центр підготовки наукових та навчально-методичних видань ВТЕІ КНТЕУ, 2012. – Ч. 2. – С. 401-406.

28. Бондар Н. Д. Туризм як соціокультурний і економічний феномен / Н. Д. Бондар // Розвиток наукових досліджень 2012 : Матеріали восьмої міжнародної наук.-практ. конф., м. Полтава, 19-21 листопада 2012 р. : Полтава : Вид-во «ІнтерГрафіка», 2012. – Т. 6. – С. 12-15.

29. Бондар Н. Д. Значення граматичної компетентності при підготовці фахівців туристичної галузі / Н. Д. Бондар // Матеріали дев'ятої міжнародної наук.-практ. інтернет-конф. «Сучасність, наука, час, взаємодія та взаємозв'язок», 19-21 листопад 2012 р. – Ч. 3: Київ ТОВ «ТК Меганом», 2012. – С. 32-34.

30. Бондар Н. Д. Проблема формування професійної компетентності майбутніх менеджерів сфери туризму / Н. Д. Бондар // Модернизация образовательного процесса. Анализ проблем. Пути их решения : материалы II междунар. науч.-практ. конф. (г. Донецьк, 5-7 февраля 2013 г.) / Научный журнал «Аспект». – Донецьк : Изд-во «Цифровая типография», 2013. – С. 64-66.

31. Бондар Н. Д. Стратегії комунікативного навчання іноземної мови / Н. Д. Бондар // Поєднання інноваційних і традиційних технологій навчання української та іноземних мов як чинник забезпечення дієвості знань: матеріали Всеукраїнського науково-методичного семінару / Харківський торговельно-економічний інститут КНТЕУ. – Х. : РВВ ХТЕІ КНТЕУ, 2013. – С. 9-12.

32. Бондар Н. Д. Використання дистанційних технологій при викладанні іноземної мови професійного спрямування / Н. Д. Бондар, М. Г. Прадівляний // Соціально-політичні, економічні та гуманітарні виміри європейської інтеграції України: зб. наук. праць III Міжнародної наук.-практ. конф. – Вінниця : Видавничо-редакційний відділ ВТЕІ КНТЕУ, 2015. – Ч. 2. – С. 559-567.

33. Бондар Н. Д. Методичні рекомендації до формування іншомовної комунікативної компетенції на практичних заняттях з дисципліни «Іноземна мова (за професійним спрямуванням)» для студентів II-III курсів ОКР «Бакалавр» напрямку підготовки 6.140103 «Туризм» / Н. Д. Бондар. – Вінниця : Центр підготовки навчально-методичних видань ВТЕІ КНТЕУ, 2013. – 76 с.

34. Бондар Н. Д. Ділова гра як метод навчання майбутніх менеджерів сфери туризму / Н. Д. Бондар // Materialy XI Miedzynarodowej naukowo-praktycznej konferencji «Naukowa przestrzeń Europy – 2015» Volume 11. Pedagogiczne nauki. : Przemysl. Nauka i studia – S. 48-51.

35. Бондар Н. Д. Робоча програма з дисципліни «Іноземна мова (за професійним спрямуванням)» для студентів ОС «Бакалавр» напряму підготовки 6.140103 «Туризм» / Н. Д. Бондар., О. О. Самохвал, Г. В. Черній. – Вінниця : Видавничо-редакційний відділ ВТЕІ КНТЕУ, 2016. – 48 с.

36. Бондар Н. Д. Методичні рекомендації до самостійної роботи «Формування компетентностей менеджерів сфери туризму (на прикладі гуманітарних дисциплін)» для студентів ОС «Бакалавр» напрямів підготовки 6.030601 «Менеджмент», 6.140103 «Туризм» / Н. Д. Бондар. – Вінниця : Видавничо-редакційний відділ ВТЕІ КНТЕУ, 2016. – 50 с.

АНОТАЦІЇ

Бондар Н. Д. Формування ключових компетентностей майбутніх менеджерів сфери туризму в процесі вивчення гуманітарних дисциплін. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. – Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, МОН України, Вінниця, 2016.

У дисертації проаналізовано психолого-педагогічні аспекти формування ключових компетентностей майбутніх менеджерів сфери туризму в процесі вивчення гуманітарних дисциплін.

Теоретично обґрунтовано та експериментально перевірено педагогічні умови (формування позитивної мотивації студентів щодо вивчення гуманітарних дисциплін шляхом професійного спрямування їхнього змісту; використання засобів дистанційного навчання для організації самостійної роботи студентів; забезпечення проблемного й творчого характеру навчальних завдань шляхом використання веб-квестів; розвиток професійно-особистісних якостей студентів засобами ділових ігор) і модель формування ключових компетентностей майбутніх менеджерів сфери туризму в процесі вивчення гуманітарних дисциплін. Уточнено компоненти (мотиваційно-ціннісний, когнітивний, діяльнісний, особистісний), критерії та рівні (початковий, середній, достатній, високий) сформованості ключових компетентностей майбутніх менеджерів сфери туризму в процесі вивчення гуманітарних дисциплін.

Ключові слова: компетентність, ключові компетентності, майбутні менеджери сфери туризму, гуманітарні дисципліни, педагогічні умови.

Бондарь Н. Д. Формирование ключевых компетентностей будущих менеджеров сферы туризма в процессе изучения гуманитарных дисциплин. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.04 – теория и методика профессионального образования. – Винницкий государственный педагогический университет имени Михаила Коцюбинского, МОН Украины, Винница, 2016.

В диссертации проанализированы психолого-педагогические аспекты формирования ключевых компетентностей будущих менеджеров сферы туризма в процессе изучения гуманитарных дисциплин.

Теоретически обоснованы и экспериментально проверены педагогические условия (формирование позитивной мотивации студентов к изучению гуманитарных дисциплин путем профессионального направления их содержания; использование средств дистанционного обучения для организации самостоятельной работы студентов; обеспечение проблемного и творческого характера учебных заданий с помощью использования веб-квестов; развитие профессионально-личностных качеств студентов средствами деловых игр) и модель формирования ключевых компетентностей будущих менеджеров сферы туризма в процессе изучения гуманитарных дисциплин.

Определено, что процесс изучения гуманитарных дисциплин предусматривает усвоение научных знаний про общество, человека, его развитие и саморазвитие, а также влияет на формирование ключевых компетентностей будущих менеджеров сферы туризма, таких как: учебно-познавательная, общекультурная, информационная, коммуникативная, социальная и предпринимательская.

Уточнены компоненты (мотивационно-ценностный, когнитивный, деятельностный, личностный) и уровни (начальный, средний, достаточный, высокий) сформированности ключевых компетентностей будущих менеджеров сферы туризма в процессе изучения гуманитарных дисциплин.

Ключевые слова: компетентность, ключевые компетентности, будущие менеджеры сферы туризма, гуманитарные дисциплины, педагогические условия.

Bondar N. D. Key Competences Formation of Future Tourism Managers in the Process of Studying Humanities. – Manuscript.

Thesis for Candidate's Degree in Pedagogical Science. Speciality 13.00.04 – Theory and Methods of Professional Education. – Vinnytsia State Mykhailo Kotsiubynskyi Pedagogical University, Ministry of Education and Science of Ukraine, Vinnytsia, 2016.

The thesis analyzes psychological and pedagogical aspects of key competences formation of future tourism managers in the process of studying the humanities.

It is proved that the main educational tasks in the sphere of tourism are: an increase in qualitative vocational training in the process of continuous education; a harmonious development of the future tourism managers' personality; the skills of future specialists to carry out intercultural communication and establish rapport with the representatives of other nations.

In the research paper professional competence of future tourism manager is defined as an integrative trait that includes the level of the acquirement of professional knowledge, abilities and skills. The professional competence is considered as the subject's conscious control of the activity and behaviour according to the universal human values. It determines the level of professionalism and is characterized by motivational and evaluative, cognitive, active and personal components.

It is revealed that the structure of specialists' professional competence includes motivational (the realization of acquired knowledge and skills, the conscious attitude of

the student to his/her future career), cognitive (knowledge), active (an ability to perform professional activities, an ability to apply the knowledge) and personal (personality qualities necessary for effective implementation of future professional activity) components.

It was determined that the process of studying humanities involves the adaptation and mastering of scholarly knowledge about man, society, their development and self-development, and influences the formation of key competencies of future tourism managers, namely: educational and informative, global cultural, informational, communicative, social and entrepreneurial.

The model of key competencies formation of future tourism managers in the process of studying the humanities is researched. Its structural components are: objective, methodological, organizational and pedagogical, productive. The functions and the contents of each model block are defined.

The components (motivational and evaluative, cognitive, active, personal) and levels (beginner, intermediate, adequate, high) of key competencies formation of future tourism managers in the process of studying the humanities are further investigated.

The criteria of key competences formation are: positive motivation to the studying of humanities; enthusiastic attitude to the future professional activity, completeness of theoretical knowledge of the humanities, the ability of using the knowledge, acquired skills and personal qualities necessary for the implementation of effective future professional activity.

The markers of these criteria are: the presence of positive motivation as to the educational process; the manifestation of the system of personal values that match the future professional activity; the availability of knowledge in the humanities; abilities and skills necessary for the implementation of effective professional activity; the ability to independently monitor and evaluate the students' own achievements; the ability to use internal resources for carrying out their professional activity; leadership skills; the ability to think creatively; the persistence in the performance of different activities.

The thesis identifies pedagogical conditions of key competences formation of the future tourism managers in the process of studying the humanities: the process of formation of positive motivation to studying the humanities due to professional direction of their content; the usage of distance education means for students' individual work; the fulfillment of classroom activities with problematic and creative educational tasks by using web-quests; the development of students' professional and personal traits in the process of business games.

The experimental part has confirmed that the studying of the humanities forms the appropriate key competences of the future tourism managers, namely: educational and informative, global cultural, informational, communicative, social, and entrepreneurial; as well as develops creative thinking and helps to form the motivation to educational, informative and professional activity.

Keywords: competence, key competences, future tourism managers, the humanities, pedagogical conditions.